

Izvorni znanstveni članak
Prihvaćeno: 9. veljače 2015.

doc. dr. sc. Vesna Bedeković

Visoka škola za menadžment u turizmu i informatici, Virovitica

INTERKULTURALNA KOMPETENTNOST PEDAGOGA U ODGOJU I OBRAZOVANJU ZA INTERKULTURALNE ODNOSE

Sažetak: *Uloga pedagoga u interkulturalnom odgoju i obrazovanju ogleda se u osnaživanju pedagoškog djelovanja koje će omogućiti dosljednu provedbu interkulturalnih načela u neposrednoj praksi. Empirijsko istraživanje provedeno među studentima prijediplomskog, diplomskog i poslijediplomskog doktorskog studija pedagogije na sveučilištima u Hrvatskoj, Bosni i Hercegovini, Srbiji, Češkoj i Slovačkoj imalo je za cilj ispitati učinak sociokulturnih čimbenika na percepciju poželjnih interkulturalnih kompetencija za rad u kulturno-pluralnim razredima. Rezultati istraživanja pokazali su značajan učinak sociokulturnih čimbenika na percepciju poželjnih interkulturalnih kompetencija, a njihova se percepcija kreće u rasponu od sposobnosti razumijevanja ključnih pojmova u području interkulturalizma i otvorenosti za različite kulture, preko komunikacijskih vještina, vještina nenasilnog rješavanja sukoba i kritičkog pristupa zbivanjima u društvu, do sposobnosti sagledavanja problema iz perspektive kulturno različitih učenika. Provedeno istraživanje čini moguću osnovu za promišljanje pristupa oblikovanju škole otvorene prema različitostima.*

Ključne riječi: *interkulturalna kompetencija, interkulturalna osjetljivost, interkulturalni identitet, interkulturalni odgoj i obrazovanje, kulturno-pluralna perspektiva*

1. Uvod

Svijet novoga doba obilježen globalizacijskim procesima suočava se s ubrzanim protokom informacija, kapitala, usluga, proizvoda i ljudi te novim društvenim, političkim, gospodarskim i kulturnim odnosima. Promatrane na globalnoj razini, migracije utječu na promjenu demografske slike svijeta koja za posljedicu ima jačanje svijesti o potrebi interkulturalnog pristupa u iznalaženju rješenja sukoba između paradigmi individualizma i globalizma (Bedeković, 2013.), ali i jačanje ksenofobije. Interkulturalizam kao suvremeni koncept otvoren za stalna propitivanja i prilagodbe svoju primjenu temelji na provedbi interkulturalnih načela i promicanju vrijednosti interkulturalizma u različitim područjima ljudskih djelatnosti, među kojima odgoj i obrazovanje imaju značajno mjesto (Bedeković, 2012.). Stupanj prihvaćanja vrijednosti u društvu, poglavito kada se radi o mladima, osim o sociokulturnim čimbenicima, ovisi i o znanjima, predispozicijama te osposobljenosti za aktivno sudjelovanje u demokratskom društvu kroz iskustveno življenje demokracije i izgradnju interkulturalnih odnosa temeljeno na razvijenoj interkulturalnoj osjetljivosti i stečenoj interkulturalnoj kompetentnosti.

Među osnovnim pretpostavkama stjecanja interkulturalne kompetentnosti ističe se interkulturalna osjetljivost kao sposobnost "osjećajuće" i kompetentne interakcije koja omogućava osjetljivost pojedinca prema osobama drugačijeg kulturnog podrijetla i percepciju kulturnih razlika. Veća interkulturalna osjetljivost smatra se pokazateljem sve složenije percepcije kulturnih razlika (Bennett, 2009.; 2001.), dok se pristup pogleda na kulturne različitosti ogleda u etnocentričnoj ili etnorelativnoj orijentaciji pojedinca. U tom smislu razina interkulturalne osjetljivosti ovisi o stupnju iskazanog etnocentrizma, odnosno etnorelativizma i smatra se neophodnom osobinom svakog pojedinca, nužnom, ne samo za formiranje vlastitog kulturnog pogleda na svijet koji će mu olakšati prijelaz iz monokulturalne na kulturno-pluralnu perspektivu, već i za stjecanje i razvoj interkulturalne kompetentnosti neophodne za suživot u kulturno-pluralnom društvu. Interkulturalna kompetentnost shvaćena kao sposobnost interkulturalno prikladnih načina razmišljanja i djelovanja (Piršl i sur., 2009.), odnosno sposobnost učinkovite i prikladne interakcije u interkulturalnim situacijama, temelji se na specifičnim stavovima, interkulturalnom znanju i vještinama (Hiller i Wozniak, 2009.), pri čemu ključni elementi interkulturalne kompetentnosti obuhvaćaju interkulturalne stavove, interkulturalno znanje, vještine interpretiranja, vještine otkrivanja i interakcije te kritičku kulturnu svjesnost i političku kulturu (Hrvatić i Piršl 2007.), dok se ključnim dimenzijama interkulturalne kompetencije smatraju kognitivna (znanje), afektivna (stavovi) i

ponašajna (vještine) dimenzija (Hrvatić, 2005.; Hrvatić i Piršl 2005.; Piršl, 2013.). U tom se kontekstu interkulturalno kompetentnom osobom može smatrati ona osoba koja posjeduje sposobnost interkulturalnog komuniciranja, odnosno medijacije, interpretacije te kritičkog i analitičkog razumijevanja vlastite kulture i kulture drugoga, dok se odlike interkulturalno kompetentne osobe ogledaju u njenim pozitivnim ponašajnim karakteristikama poput strpljivosti, poštivanja, fleksibilnosti, empatije, mentalne otvorenosti, radoznalosti i tolerancije prema različitim stilovima razmišljanja i kulturnoj različitosti.

Neka od svjetskih istraživanja u području interkulturalizma, osobito ona koja su bila usmjerena istraživanje problematike interkulturalne kompetentnosti dala su značajan doprinos definiranju pojmova interkulturalne osjetljivosti i interkulturalne kompetentnosti, definiranju osnovnih dimenzija interkulturalne kompetencije, utvrđivanju osnovnih indikatora interkulturalne kompetentnosti (Wiseman i sur., 1989.; Kim, 1991.; Taylor, 1994.) i razvijanju modela stjecanja interkulturalne kompetentnosti (Benett, 2009.). Istraživanja koja su se u Hrvatskoj bavila problematikom interkulturalnih odnosa doprinjela su koncipiranju specifičnih oblika interkulturalnog odgoja i obrazovanja (Hrvatić, 2011.; Sablić, 2011.), osuvremenjivanju odgojno-obrazovnog procesa kroz modeliranje različitih oblika interkulturalne komunikacije među sudionicima odgojno-obrazovnog procesa (Previšić i Mijatović, 2001.; Previšić i sur, 2004.; Hrvatić i Posavec, 2000.) i identificiranju osnovnih sastavnica interkulturalne kompetentnosti (Piršl, 2007., 2011.; Piršl i sur. 2009.; Bedeković, 2012.; 2013.; Mrnjaus i Rončević, 2012.). Određen broj hrvatskih istraživanja u području interkulturalizma u novije vrijeme usmjeren je, između ostaloga, na identificiranje osnovnih elemenata interkulturalne kompetentnosti i istraživanje osobina interkulturalno kompetentnog pedagoga/nastavnika/učitelja.

2. Metodologija

Empirijsko istraživanje provedeno je u okviru znanstvenoistraživačkog projekta "Interkulturalni kurikulum i obrazovanje na manjinskim jezicima"¹. S obzirom da je istraživanje dio većeg znanstveno-istraživačkog projekta, u nastavku će se prikazati dio rezultata koji se odnose na percepciju poželjnih interkulturalnih kompetencija pedagoga potrebnih za rad u kulturno-pluralnim

1 Znanstveno istraživački projekt "Interkulturalni kurikulum i obrazovanje na manjinskim jezicima" proveden je na Odsjeku za pedagogiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Ciljevi projekta usmjereni su na utvrđivanje metodologije i strukture izrade interkulturalnog kurikuluma te konceptualne osnove obrazovanja na manjinskim jezicima, definiranje odrednica sukonstrukcije interkulturalnog kurikuluma, ispitivanje interkulturalnih kompetencija i interkulturalne osjetljivosti, te utvrđivanje stupnja deklarativnog prihvaćanja europskih vrijednosti u kontekstu europske orijentacije Hrvatske (voditelj projekta prof. dr. sc. Neven Hrvatić).

razredima.

Istraživanje je provedeno na uzorku od 1320 studenata priediplomskog, diplomskog i poslijediplomskog doktorskog studija pedagogije na sveučilištima u Hrvatskoj, Bosni i Hercegovini, Srbiji, Češkoj i Slovačkoj. Struktura ispitanika prema zemlji studiranja obuhvaća 47,5% studenata sveučilišta u Hrvatskoj (Zagreb, Split, Rijeka, Zadar i Osijek), 23,2% studenata sveučilišta u Srbiji (Novi Sad i Niš), 19,5% studenata sveučilišta u Bosni i Hercegovini (Sarajevo i Mostar), 6,4% studenata sveučilišta u Slovačkoj (Nitra) i 3,3% studenata sveučilišta u Češkoj (Prag).

Istraživanje je imalo za cilj ispitati učinak sociokulturnih čimbenika na percepciju poželjnih interkulturalnih kompetencija za rad u kulturno-pluralnim razredima, pri čemu se pošlo od polazne hipoteze da postoji statistički značajna povezanost između percepcije poželjnih interkulturalnih kompetencija neophodnih za rad u kulturno-pluralnim razredima i sociodemografskih karakteristika ispitanika (spola, starosne dobi i zemlje u kojoj studiraju).

Za prikupljanje podataka korištena je metoda anketiranja, pri čemu je kao osnovni instrument korišten je anketni upitnik sadržajno podijeljen u nekoliko dijelova. Za potrebe ovoga rada prezentiraju se podaci koji se odnose na one dijelove upitnika koji obuhvaćaju podatke o sociodemografskim karakteristikama ispitanika i skalu procjene poželjnih interkulturalnih kompetencija koja sadrži 11 čestica procjenjivanih pomoću skale Lickertovog tipa s pet stupnjeva intenziteta od 1 (potpuno slaganje) do 5 (potpuno neslaganje). Koeficijent interne konzistencije skale iznosi 0,902 što se smatra visokim stupnjem pouzdanosti.

U obradi podataka su za utvrđivanje pojedinih deskriptivnih obilježja korišteni postupci deskriptivne statistike, a usporedba ispitanika provedena je primjenom t-testa (spol) i jednosmjerne analize varijance (starosna dob i zemlja studiranja), pri čemu je za utvrđivanje značajnosti razlika proveden post hoc test (Scheffe-ov test). Za utvrđivanje latentnih dimenzija manifestnih varijabli provedena je faktorska analiza kojom je na 11 čestica skale koje prema sadržaju mjere percepciju poželjnih interkulturalnih kompetencija ekstrahiran jedan nezavisni latentni faktor s karakterističnim korijenom većim od 1, koji objašnjava ukupno 50,59 % varijance i ima visoke saturacije na svim česticama, što upućuje na konstruktivnu valjanost skale i njenu pogodnost za mjerenje procjene poželjnih interkulturalnih kompetencija potrebnih za rad u kulturno pluralnim-razredima.

3. Rezultati i istraživanja

Posebna uloga u odgoju i obrazovanju interkulturalno kompetentnih osoba nužno pripada školi kao mjestu svakodnevnog kontakta pripadnika različitih etniteti, kultura, religija, jezika i svjetonazora, dok se uloga pedagoga u oblikovanju kulturno-pluralne perspektive ne ogleda samo u dobrom poznavanju drugih kultura, sprječavanju nastajanja stereotipa, jednostranih stajališta i predrasuda, nego i u kreiranju novih odnosa usmjerenih prema stvarnom interkulturalnom znanju i osposobljavanju učenika za uspješnu interkulturalnu komunikaciju. U tom je smislu cilj, zadatke, ishodi i domete odgoja i obrazovanja u današnje vrijeme potrebno promišljati u kontekstu životne stvarnosti koja je u uvjetima rastuće globalizacije karakterizirana interkulturalnim susretima, kontaktima i prožimanjem različitih kultura. U istraživanju nas je stoga zanimalo kakvi su stavovi ispitanika prema poželjnim interkulturalnim kompetencijama potrebnima za rad u kulturno-pluralnim razredima.

Tablica 1: Stavovi ispitanika prema poželjnim interkulturalnim kompetencijama potrebnima za rad u kulturno-pluralnim razredima

U KOJOJ SU MJERI NAVEDENE INTERKULTURALNE KOMPETENCIJE POŽELJNE ZA RAD U KULTURNO- PLURALNIM RAZREDIMA				
Sadržaj čestice	Min	Max	Min	SD
1. Razumijevanje ključnih pojmova (interkulturalizam, multikulturalizam, identitet, etnocentrizam...)	1	5	4,45	0,774
2. Osjetljivost na diskriminaciju	1	5	4,41	0,796
3. Vještine nenasilnoga rješavanja sukoba	1	5	4,57	0,743
4. Komunikacijske vještine	1	5	4,60	0,695
5. Vještine timskoga rada	1	5	4,45	0,745
6. Kritički pristup zbivanjima u društvu	1	5	4,21	0,840
7. Sposobnost obrade društveno osjetljivih tema	1	5	4,31	0,782
8. Vještina primjene aktivnih metoda i strategija poučavanja	1	5	4,29	0,814
9. Sposobnost sagledavanja problema iz perspektive učenika	1	5	4,51	0,770
10. Motiviranost za kontinuirano informiranje i obrazovanje	1	5	4,47	0,743
11. Otvorenost za različite kulture (interkulturalna osjetljivost)	1	5	4,61	0,666

Rezultati istraživanja (*tablica 1*) su pokazali da su stavovi ispitanika prema poželjnim interkulturalnim kompetencijama pozitivno usmjereni, što potvrđuju deskriptivni parametri čestica na skali poželjnih interkulturalnih kompetencija (M od 4,21 do 4,61), pri čemu se najveće vrijednosti aritmetičkih sredina pojavljuju u tvrdnjama da su najpoželjnije interkulturalne kompetencije potrebne za rad u kulturno-pluralnim sredinama otvorenost za različite kulture (interkulturalna osjetljivost), komunikacijske vještine, vještine nenasilnoga rješavanja sukoba i sposobnost sagledavanja problema iz perspektive učenika. Zatim slijede motiviranost za kontinuirano informiranje i obrazovanje, vještine timske rada, sposobnost razumijevanja ključnih pojmova, osjetljivost na diskriminaciju, sposobnost obrade društveno osjetljivih tema, vještina primjene aktivnih metoda i strategija poučavanja te kritički pristup zbivanjima u društvu.

Do sličnih rezultata došlo se u istraživanju provedenom među studentima Sveučilišta u Rijeci (Mrnjauš i Rončević, 2012.) i u istraživanju provedenom među studentima Sveučilišta u Puli (Piršl i sur., 2009.; Piršl, 2011.). Studenti oba sveučilišta među najpoželjnijim interkulturalnim kompetencijama potrebnima za rad u kulturno-pluralnim razredima na sličan način rangiraju otvorenost za različite kulture, odnosno interkulturalnu osjetljivost, vještine nenasilnog rješavanja sukoba, komunikacijske vještine, osjetljivost na diskriminaciju i sposobnost sagledavanja problema iz perspektive učenika. Usporedba rezultata našeg i spomenutih istraživanja upućuje na zaključak kako studenti općenito pozitivno percipiraju navedene vještine i sposobnosti interkulturalnog komuniciranja i ophođenja, pri čemu izražavaju pozitivne stavove prema interkulturalnim kompetencijama, među kojima visoko rangiraju one vještine i sposobnosti koje se mogu sažeti u tri osnovne kategorije: vrijednosne orijentacije, osobine ličnosti i vještine. Jedna od osnovnih pretpostavki za usvajanje interkulturalnih vještina i sposobnosti je kontinuirano stručno usavršavanje i cjeloživotno (interkulturalno) učenje. S obzirom da studenti pedagogije obuhvaćeni našim istraživanjem među poželjnim interkulturalnim kompetencijama visoko rangiraju upravo motiviranost za kontinuirano informiranje i obrazovanje, može se zaključiti da interkulturalno kompetentnog pedagoga doživljavaju kao profesionalca čija se znanja, stavovi i vještine ogledaju u sposobnosti kontinuiranoga praćenja, interpretiranja i prikladnog interkulturalnog odgovora na situacije i događaje u kulturno-pluralnoj perspektivi.

Neupitno je da sociokulturni čimbenici u značajnoj mjeri mogu utjecati na ponašanje pojedinca u kontaktu s pripadnicima drugih i drugačijih kultura. S obzirom da kompetentnost u interkulturalnom kontaktu općenito podrazumijeva prikladnu i učinkovitu prilagodbu interkulturalno kompetentne osobe u promjenjivim kulturnim okruženjima, u istraživanju nas je nadalje zanimalo u kojoj mjeri spol, dob i zemlja studiranja utječu na percepciju poželjnih interkulturalnih kompetencija potrebnih za rad u kulturno-pluralnim razredima.

Tablica 2 - Poželjne interkulturalne kompetencije za rad u kulturno-pluranim razredima i spol ispitanika

U KOJOJ SU MJERI NAVEDENE INTERKULTURALNE KOMPETENCIJE POŽELJNE ZA RAD U KULTURNO- PLURALNIM RAZREDIMA					
Sadržaj čestice	M		Ž		t
	M	SD	M	SD	
1. Razumijevanje ključnih pojmova u području interkulturalizma	4,21	,990	4,48	,742	-3,029**
2. Osjetljivost na diskriminaciju	4,29	,896	4,42	,784	-1,576
3. Vještine nenasilnoga rješavanja sukoba	4,36	,900	4,59	,720	-2,873**
4. Komunikacijske vještine	4,36	,838	4,62	,674	-3,356**
5. Vještine timskoga rada	4,16	,788	4,48	,734	-4,583**
6. Kritički pristup zbivanjima u društvu	4,11	,850	4,22	,838	-1,475
7. Sposobnost obrade društveno osjetljivih tema	4,19	,768	4,32	,783	-1,918
8. Vještina primjene aktivnih metoda i strategija poučavanja	4,15	,849	4,31	,809	-2,147*
9. Sposobnost sagledavanja problema iz perspektive učenika	4,26	,906	4,54	,749	-3,322**
10. Motiviranost za kontinuirano informiranje i obrazovanje	4,17	,902	4,50	,717	-4,037**
11. Otvorenost za različite kulture (interkulturalna osjetljivost)	4,33	,842	4,64	,637	-3,969**

** p<0.01 * p<0.05

Rezultati t-testa (*tablica 2*) su pokazali da ispitanice iskazuju viši stupanj prosječnog slaganja kod svih poželjnih interkulturalnih kompetencija u odnosu na ispitanike, pri čemu analiza sttističke značajnosti među spolovima upućuje na zaključak kako ispitanice veću vjerojatnost višeg stupnja prosječnog slaganja u odnosu na ispitanike iskazuju kod tvrdnji da su razumijevanje ključnih pojmova u području interkulturalizma, vještine nenasilnog rješavanja sukoba, komunikacijske vještine, vještine timskoga rada, sposobnost sagledavanja problema iz perspektive učenika, motiviranost za kontinuirano informiranje i obrazovanje, te otvorenost za različite kulture i vještine primjene aktivnih metoda i strategija poučavanja poželjne interkulturalne kompetencije za rad u kulturno-pluralnim razredima.

Tablica 3 - Poželjne interkulturalne kompetencije za rad u kulturno-pluralnim razredima i dob ispitanika

U KOJOJ SU MJERI NAVEDENE INTERKULTURALNE KOMPETENCIJE POŽELJNE ZA RAD U KULTURNO - PLURALNIM RAZREDIMA										
Sadržaj čestice	18-20		21-22		23-30		31-51		F	p
	M	SD	M	SD	M	SD	M	SD		
1. Razumijevanje ključnih pojmova u području interkulturalizma	4,34	,851	4,44	,743	4,64	,662	4,60	,654	9,738**	1-3** 2-3**
2. Osjetljivost na diskriminaciju	4,27	,859	4,38	,813	4,64	,613	4,80	,405	7,397**	1-3** 1-4** 2-3** 2-4**
3. Vještine nenasilnog rješavanja sukoba	4,55	,771	4,50	,800	4,68	,603	4,73	,447	4,223**	2-3*
4. Komunikacijske vještine	4,59	,668	4,51	,797	4,72	,547	4,73	,495	6,161**	2-3**
5. Vještine timskoga rada	4,46	,775	4,37	,776	4,53	,656	4,58	,499	3,502*	2-3*
6. Kritički pristup zbivanjima u društvu	4,14	,844	4,19	,858	4,34	,779	4,29	,895	3,692*	1-3*
7. Sposobnost obrade društveno osjetljivih tema	4,26	,799	4,27	,820	4,46	,671	4,36	,743	4,632**	1-3** 2-3*
8. Vještina primjene aktivnih metoda i strategija poučavanja	4,24	,842	4,28	,828	4,39	,728	4,33	,826	2,214	
9. Sposobnost sagledavanja problema iz perspektive učenika	4,48	,804	4,47	,812	4,60	,626	4,62	,716	2,291	
10. Motiviranost za kontinuirano informiranje i obrazovanje	4,44	,738	4,40	,821	4,61	,597	4,64	,609	6,142**	1-3* 2-3**
11. Otvorenost za različite kulture (interkulturalna osjetljivost)	4,53	,706	4,58	,710	4,75	,501	4,78	,471	7,692**	1-3** 2-3**

** p<0.01 * p<0.05

Rezultati jednosmjerne analize varijance (*tablica 3*) su pokazali da najstariji ispitanici starosne dobi između 31 i 51 godine pokazuju najviši stupanj prosječnog slaganja kod najvećeg broja poželjnih interkulturalnih kompetencija (osjetljivost na diskriminaciju, vještine nenasilnog rješavanja sukoba, komunikacijske vještine, vještine timskog rada, sposobnost sagledavanja problema iz perspektive učenika, motiviranost za kontinuirano informiranje i

obrazovanje te otvorenost za različite kulture). Ispitanici starosne dobi između 23 i 30 godina najviši stupanj prosječnog slaganja pokazuju kod ključnih pojmova u području interkulturalizma, kritičkog pristupa zbivanjima u društvu, sposobnosti obrade društveno osjetljivih tema i vještina primjene aktivnih metoda i strategija poučavanja. Najmlađi ispitanici starosne dobi između 18 i 20, odnosno 21 i 22 godine najviši stupanj slaganja u odnosu na ostale ispitanike ne pokazuju niti kod jedne interkulturalne kompetencije.

Analiza statističke značajnosti između pojedinih dobnih skupina u prosječnom slaganju s poželjnim interkulturalnim kompetencijama (*tablica 3*) upućuje na zaključak kako starosna dob ispitanika utječe na njihove stavove prema poželjnim interkulturalnim kompetencijama, pri čemu veća vjerojatnost višeg stupnja prosječnog slaganja starijih u odnosu na mlađe ispitanike kod svih ponuđenih interkulturalnih kompetencija ukazuje na njihovu osviještenost višedimenzionalnosti interkulturalne kompetentnosti, te svijest o važnosti potrebe istovremenog razvijanja kognitivne, ponašajne i emocionalne dimenzije interkulturalne kompetentnosti. Kao značajnu interkulturalnu kompetenciju stariji ispitanici preferiraju sposobnost sagledavanja problema iz perspektive učenika. Važnost posjedovanja ove kompetencije, između ostaloga, ogleda se u sposobnosti pristupa kulturno različitim učenicima prilikom uspostavljanja interkulturalnog kontakta.

Zanimljive rezultate vezane za ovaj segment interkulturalne komunikacije dalo je istraživanje Jund (2010.) koje se bavilo problematikom poučavanja engleskog jezika kao obveznog za stjecanje mogućnosti upisa studenta koji dolaze iz drugih zemalja na studij u SAD. Tijekom istraživanja pošlo se od pretpostavke da je uz poučavanje jezika nužno poučavati čitavu kulturu, pri čemu je nastavu potrebno temeljiti na interkulturalnom diskursu. Ispitanicima je dana mogućnost upoznavanja drugačijih kultura, kao i mogućnost prilagođavanja vlastite kulture radi stvaranja pretpostavki za učenje nove kulture. Rezultati istraživanja su kod većine ispitanika ukazali na problem nesvjesnog stvaranja granica između pojedinih kultura i nesvjesnog stvaranja stereotipa, što upućuje na nužnost pridavanja pozornosti individualnom pristupu temeljenom na iskustvenom učenju i sagledavanju problema iz perspektive učenika. Takvim se pristupom omogućava oblikovanje mehanizama prilagođavanja bez straha od gubitka vlastitog kulturnog identiteta i zatvaranja u stereotipe.

Slične rezultate dalo je i istraživanje Magos i Simopoulos (2009.) koje se bavilo problematikom interkulturalne kompetentnosti u poučavanju jezika, provedeno među učenicima migrantima i nastavnicima koji grčki poučavaju kao strani jezik u srednjim školama. Rezultati istraživanja pokazali su da nastavnici rijetko koriste prednosti interkulturalnih iskustava i kulturnih pozadina svojih učenika kao prilike za uspostavljanje interkulturalne komunikacije na nastavi, te

rijetko pokazuju spremnost na sagledavanje problema iz perspektive učenika. Također, dio nastavnika komentare učenika doživljava kao odvlačenje pozornosti od zadane teme i nepotrebno gubljenje vremena, što ukazuje na nedovoljnu razvijenost onih kompetencija koje se odnose na prepoznavanje i iskorištavanje učeničkog iskustva kao prilike za uspostavljanje interkulturalne komunikacije, kao i kompetencija koje obuhvaćaju sposobnost sagledavanja problema iz perspektive kulturno različitih učenika. Rezultati ovoga istraživanja također su ukazali i na stanovito nepovjerenje nastavnika prema učenicima migrantima temeljeno na stereotipima i predrasudama, te doživljavanju i izražavanju vlastite kulture kao superiornije, što se odrazilo na izraženu etnocentričnu orijentaciju nastavnika.

Tablica 4: Poželjne interkulturalne kompetencije potrebne za rad u kulturno-pluralnim razredima i zemlja studiranja.

U KOJOJ SU MJERI NAVEDENE INTERKULTURALNE KOMPETENCIJE POTREBNE ZA RAD U KULTURNO - PLURALNIM RAZREDIMA												
Sa r a i	1. H r a a		2. B i H		3. S r i a		4. a		5. S a a		F	p
	M	SD	M	SD	M	SD	M	SD	M	SD		
1. Razumijevanje ključnih pojmova u području interkulturalizma	4,55	,675	4,31	,929	4,49	,738	4,55	,730	4,01	,880	12,488**	1-2**; 1-5**; 2-5*; 3-5**; 4-5**
2. Osjetljivost na diskriminaciju	4,58	,662	4,23	,922	4,39	,782	4,59	,583	3,68	,903	31,526**	1-2**; 1-3*; 1-5**; 2-5**; 3-5**; 4-5**
3. Vještine nenasilnoga rješavanja sukoba	4,72	,576	4,44	,856	4,66	,644	4,70	,509	3,47	,921	67,131**	1-2**; 5**; 2-3**; 5**; 3-5**; 5**
4. Komunikacijske vještine	4,74	,515	4,48	,761	4,69	,569	4,68	,518	3,51	1,054	75,959**	1-2**; 5**; 2-3**; 5**; 3-5**; 5**
5. Vještine timskoga rada	4,52	,679	4,44	,794	4,54	,637	4,27	,727	3,69	,976	26,874**	1-5**; 2-5**; 3-5**; 4-5**
6. Kritički pristup zbivanjima u društvu	4,42	,740	4,05	,876	4,12	,778	4,14	,878	3,55	1,097	27,742**	1-2**; 1-3**; 1-5**; 2-5**; 3-5**; 4-5**
7. Sposobnost obrade društveno osjetljivi tema	4,51	,625	4,11	,921	4,23	,761	4,41	,622	3,67	,968	32,642**	1-2**; 1-3**; 1-5**; 2-5**; 3-5**; 4-5**
8. Vještina primjene aktivnih metoda i strategija poučavanja	4,39	,742	4,16	,897	4,40	,735	4,25	,686	3,65	1,020	19,764**	1-2**; 2-3**; 3-5**
9. Sposobnost sagledavanja problema iz perspektive učenika	4,64	,635	4,42	,903	4,56	,615	4,55	,730	3,62	1,102	37,632**	1-2**; 2-5**; 3-5**; 4-5**
10. Motiviranost za kontinuirano informiranje i obrazovanje	4,61	,611	4,44	,763	4,45	,714	4,43	,695	3,66	1,097	33,848**	1-2**; 1-3*; 1-5**; 2-5**; 3-5**; 4-5**
11. Otvorenost za različite kulture (interkulturalna osjetljivost)	4,75	,493	4,48	,766	4,59	,632	4,77	,476	3,86	1,002	42,136**	1-2**; 1-3**; 1-5**; 2-5**; 3-5**; 4-5**

** p<0.01 * p<0.05

Rezultati jednosmjerne analize varijance (*tablica 4*) su pokazali da hrvatski studenti iskazuju najviši stupanj slaganja kod 7 od ukupno 11 ponuđenih interkulturalnih kompetencija (razumijevanje ključnih pojmova u području interkulturalizma, vještine nenasilnog rješavanja sukoba, komunikacijske vještine, kritički pristup zbivanjima u društvu, sposobnost obrade društveno osjetljivih tema, sposobnost sagledavanja problema iz perspektive učenika te motiviranost za kontinuirano informiranje i obrazovanje), češki studenti najviši stupanj slaganja iskazuju kod 3 od 11 ponuđenih interkulturalnih kompetencija (razumijevanje ključnih pojmova u području interkulturalizma, osjetljivost na diskriminaciju i otvorenost za različite kulture, odnosno interkulturalnu osjetljivost), dok studenti koji studiraju u Srbiji najviši stupanj slaganja iskazuju kod dvije ponuđene interkulturalne kompetencije (vještine timskog rada i vještine primjene aktivnih metoda i strategija poučavanja). Studenti koji studiraju u Bosni i Hercegovini i Slovačkoj ne iskazuju viši stupanj slaganja niti kod jedne od ponuđenih interkulturalnih kompetencija u odnosu na hrvatske, češke i studente koji studiraju u Srbiji.

Analiza statističke značajnosti u prosječnom slaganju s poželjnim interkulturalnim kompetencijama među ispitanicima koji studiraju u različitim zemljama (*tablica 4*) upućuje na zaključak kako veću vjerojatnost iskazivanja pozitivnijih stavova prema poželjnim interkulturalnim kompetencijama u odnosu na ostale iskazuju studenti koji studiraju u Hrvatskoj, Češkoj i Srbiji. Dostupnost i količina sadržaja u području interkulturalizma u značajnoj mjeri utječe na razinu interkulturalnih znanja, sposobnosti i vještina, a time i na veću spremnost osobe na oblikovanje svjetonazora temeljenoga na etnorelativnoj orijentaciji u okviru koje je različite kulture spremna promatrati, doživljavati i prihvaćati kao varijabilne i održive konstrukcije stvarnosti.

Zanimljive rezultate koji mogu poslužiti za usporedbu pokazalo je istraživanje Suzića i sur. (2013.) provedeno među studentima bošnjačke, hrvatske i srpske nacionalnosti koji studiraju na nastavničkim fakultetima Univerziteta u Bihaću i Banjoj Luci i Sveučilišta u Mostaru. U istraživanju je mjerena etnička distanca i kulturna podrška između tri konstitutivne nacionalnosti u Bosni i Hercegovini. Rezultati istraživanja pokazali su da studenti općenito pozitivnije vrednuju vlastitu nacionalnost u odnosu na druge dvije nacionalnosti u Bosni i Hercegovini, pri čemu su studenti hrvatske nacionalnosti iskazali višu razinu tolerantnosti u odnosu na studente bošnjačke i srpske nacionalnosti. Rezultati su također pokazali da svi studenti vlastitoj i drugim nacionalnostima u prosjeku daju više pozitivnih nego negativnih ocjena, što svakako predstavlja optimističnu pretpostavku za suživot temeljen na suradnji i razumijevanju, nasuprot stereotipima i etničkom odstojanju. Međutim, rezultati su pokazali i da 26% studenata izražava visoku razinu etničke distance, pri čemu njihov broj varira

unutar svake od tri nacionalnosti, dok ih je najviše među studentima Bošnjacima. Iako ovi pokazatelji mogu predstavljati osnovu za razvoj socijalne promocije u okviru vlastitih nacionalnih grupa, isto tako mogu činiti i osnovu za razvoj raznih oblika nacionalne isključivosti.

Razina znanja u području interkulturalizma i količina stvarnih, životnih interkulturalnih u značajnoj mjeri utječu na uočavanje i prepoznavanje vještina i sposobnosti koje su neophodne u procesu interkulturalne komunikacije među pripadnicima različitih kultura. U tom se smislu viši stupanj slaganja kod hrvatskih studenata u odnosu na studente iz ostalih zemalja kod najvećeg broja ponuđenih interkulturalnih kompetencija može objasniti, između ostaloga, činjenicom da se na hrvatskim sveučilištima u okviru prijediplomskih, diplomskih i poslijediplomskih doktorskih studija pedagogije poučavaju interkulturalni i interkulturalizmu srodni sadržaji¹ posredstvom kojih hrvatski studenti imaju neposrednu mogućnost stjecanja znanja i vještina u području interkulturalizma u okviru sadržaja nekih obveznih ili izbornih kolegija. Uzme li se u obzir činjenica da mladi ljudi, osobito studenti, čine onaj dio populacije koja bi u budućnosti trebala preuzeti glavnu ulogu u izgradnji tolerantnih odnosa u globalnom kulturno-pluralnom društvu, realnu pretpostavku za stjecanje osnovnih znanja u području interkulturalizma i promicanje interkulturalnih odnosa čini poučavanje interkulturalnih i interkulturalizmu srodnih sadržaja u okviru obveznih ili izbornih kolegija na studijima na kojima studiraju.

4. Zaključak

Komunikacija s učenicima različitoga kulturnog podrijetla zahtijeva svijest o vlastitoj kulturnoj perspektivi, svijest o različitim perspektivama kulturno različitih učenika, spremnost na uočavanje, prihvaćanje i uvažavanje brojnih oblika kulturnih različitosti te učinkovitu interkulturalnu komunikaciju. Uloga pedagoga u procesu interkulturalnog odgoja i obrazovanja ogleda se u osnaživanju interkulturalnog identiteta i oblikovanju pedagoškog djelovanja koje će omogućiti dosljednu provedbu interkulturalnih načela u neposrednoj

1 Prema podacima dostupnima na internetskim stranicama interkulturalni i interkulturalizmu srodni sadržaji su uključeni u neke od obveznih ili izbornih kolegija na prijediplomskim, diplomskim i poslijediplomskim doktorskim studijima pedagogije na hrvatskim sveučilištima. Na Sveučilištu u Zagrebu se među takvim kolegijima ističu Interkulturalizam i obrazovanje, Osnove interkulturalne pedagogije, Interkulturalni kurikulum, Interkulturalne kompetencija nastavnika, Obrazovanje za ljudska prava i građanstvo i Europsko obrazovanje; na Sveučilištu u Rijeci Obrazovanje i interkulturalni kontekst, Odgoj i obrazovanje za ljudska prava, Obrazovanje i globalizacijski proesi i Europska dimenzija obrazovanja; na Sveučilištu u Osijeku Interkulturalna pedagogija, Interkulturalni kurikulum i Odgoj za nenasilje i suradnju; na Sveučilištu ZZ u Zadru Interkulturalne vrijednosti turizma i Odgoj i obrazovanje u kontekstu europskih vrijednosti; na Sveučilištu u Splitu Obrazovanje za mir i toleranciju (www.ffzg.unizg.hr/pedag/; www.ffri.uniri.hr/odsjeci/odsjek-za-pedagogiju/; www.web.ffos.hr/pedagogija/; www.ffst.hr/odsjeci/pedagogija/; www.unizd.hr/Default.aspx?alias=www.unizd.hr/pedagogija/; www.ffst.hr/odsjeci/pedagogija/; 17. 11. 2013.)

odgojno-obrazovnoj praksi. U tom smislu osposobljavanje pedagoga za osobni i profesionalni stil života u kome će različitosti doživljavati kao vrijednost i promovirati jednake obrazovne šanse za sve učenike pretpostavlja promišljanje pedagoga kao autonomnog, kompetentnog i kritički orijentiranog stručnjaka koji djeluje u skladu sa standardima svoje profesije, pri čemu se njegov profesionalni identitet ogleda u kompetencijama koje mu, osim stručnog znanja i ekspertnosti, omogućavaju prilagodbu kulturno-pluralnoj perspektivi i aktivno sudjelovanje u demokratskom društvu kroz iskustveno življenje demokracije i izgradnju interkulturalnih odnosa temeljeno na razvijenoj interkulturalnoj osjetljivosti i stečenoj interkulturalnoj kompetentnosti.

Rezultati istraživanja su pokazali značajan učinak sociokulturnih čimbenika na percepciju poželjnih interkulturalnih kompetencija potrebnih za rad u kulturno-pluralnim razredima². Općenito, stavovi studenata prijediplomskog, diplomskog i poslijediplomskog doktorskog studija pedagogije prema poželjnim interkulturalnim kompetencijama pozitivno su usmjereni, a njihova se percepcija kreće u rasponu od sposobnosti razumijevanja ključnih pojmova u području interkulturalizma i otvorenosti za različite kulture, odnosno interkulturalne osjetljivosti, preko komunikacijskih vještina i vještina nenasilnog rješavanja sukoba, do sposobnosti sagledavanja problema iz perspektive kulturno različitih učenika, vještina obrade društveno osjetljivih tema i vještina kritičkog pristupa zbivanjima u društvu.

S obzirom da učenje i poučavanje u kulturno-pluralnim razredima i školama pruža brojne izazove, kako za pedagoge, tako i za fakultete koji buduće pedagoške kadrove pripremaju i osposobljavaju za rad i djelovanje u današnjem globalnom kulturno-pluralnom društvu, provedeno istraživanje čini moguću osnovu za nastavak daljnjih istraživanja u ovom području, te osnovu za promišljanje pristupa usmjerenoga prema oblikovanju škole otvorene prema različitostima. Mladost predstavlja osjetljivo doba u kome je pojedinac, u fazi kada tek formira vlastite stavove, vrijednosti i vrijednosne orijentacije, podložan raznovrsnim utjecajima. Obrazovanje budućih pedagoga u području interkulturalizma stoga je potrebno sagledati u svijetlu osposobljavanja za školu otvorenu prema različitostima, a ne orijentiranu prema zbrinjavanju „posebnih“ potreba (Hrvatić, 2011.). Pritom se među brojnim izazovima koji karakteriziraju suvremenu pedagogiju posebno ističe onaj koji se odnosi na razvoj suvremenih pedagoških koncepata usmjerenih prema oblikovanju školske (interkulturalne) zajednice u kojoj se učenici doživljavaju kao partneri koji stvaraju (konstruiraju) znanje kroz proces učenja „života zajedno“ u kulturno-pluralnom društvu.

2 Pri kritičkoj evaluaciji rezultata uzeta su u obzir stanovita ograničenja primarno proizašla iz strukture uzorka (povezana s nejednakim brojem ispitanika u zemljama u kojima je provedeno istraživanje) zbog mogućeg utjecaja na varijabilitet rezultata, a time posljedično i na značajnosti razlika među pojedinim skupinama.

Literatura

1. Bedeković, V. (2013). Interkulturalne kompetencije kao dio profesionalnih kompetencija. Nastavnika. U: Hrvatić, B., Klapan, A. (ur.) *Pedagogija i kultura: teorijsko metodološka određenja pedagojske znanosti* (str. 80-88). Zagreb: Hrvatsko pedagojsko društvo
2. Bedeković, V. (2012). Poznavanje temeljnih vrijednosti interkulturalizma u kontekstu provedbe interkulturalnog odgoja i obrazovanja. *Školski vjesnik* 61(3): 305-324.
3. Bennett, M. J. (2009). Supplement 2: Best practice for intercultural learning in international educational exchange. *Intercultural education* 20 (S1-2), (S1-13)
4. Bennett, M. J. (2001). Developing intercultural competence for global leadership. In: Reineke, R., D., Fußinger, C. (Eds.) *Interkulturelles Management: Konzeption- Beratung-Training* (pp 207-226). Wiesbaden: Gabler
5. Hiller, G. G., Wozniak, M. (2009). Developing an intercultural competence-programme at an international cross-border university. *Intercultural Education* 20 (S1-2), (S113-124)
6. Hiller, G. G., Wozniak, M. (2009). Developing an intercultural competence-programme at an international cross-border university. *Intercultural Education* 20 (S1-2), (S113-124)
7. Hrvatić, N. (2011). Interkulturalni kurikulum i obrazovanje na manjinskim jezicima, *Pedagojska istraživanja* 8 (1): 7-18.
8. Hrvatić, N. (2005). Contemporary teaching: intercultural paradigms. In: Peko, A. (ed.) *Contemporary teaching* (pp 74-81). Osijek: University Josip Juraj Strossmayer in Osijek, Faculty of philosophy in Osijek
9. Hrvatić, N., Piršl, E. (2005). Kurikulum pedagoške izobrazbe i interkulturalne kompetencije Učitelja. *Pedagojska istraživanja* 2 (2): 251-266
10. Hrvatić, N., Piršl, E. (2005). Kurikulum pedagoške izobrazbe i interkulturalne kompetencije Učitelja. *Pedagojska istraživanja* 2 (2): 251-266
11. Hrvatić, N., Piršl, E. (2007). Interkulturalne kompetencije učitelja. U: Babić, N. (ur.) *Kompetencije i kompetentnost učitelja* (str. 221-228). Osijek: Učiteljski fakultet Sveučilišta, Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

12. Hrvatić, N., Piršl, E. (2007). Interkulturalne kompetencije učitelja. U: Babić, N. (ur.) *Kompetencije i kompetentnost učitelja* (str. 221-228). Osijek: Učiteljski fakultet Sveučilišta, Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku
13. Hrvatić, N., Posavec, K. (2000). Intercultural education and Roma in Croatia. *Intercultural Education* 11, 1. pp 91-105
14. Jund, A. (2010). Toward s Pedagogy of Intercultural Understanding in Teaching English for Academic Purposes. *TESL-EJ The Electronic Journal for English as a Second or Foreign Language* vol. 14 (1), (pp 1-13)
15. Kim, Y. Y. (1991). Intercultural communication competence. In: Toomey, T., Korzenny, F. (Eds.) *Cross-cultural interpersonal communication* (pp. 259-275). Newberry Park, CA: Sage
16. Magos, K., Simopoulos, G. (2009). "Do you know Naomi?": researching the intercultural competence of teachers who teach Greek as a second language in immigrant classes. *Intercultural education* 20 (3), (pp 255-265)
17. Mrnjaus, K., Rončević, N. (2012). Interkulturalna osjetljivost i interkulturalne kompetencije budućih pedagoga, odgajatelja, učitelja i nastavnika - studenata Sveučilišta u Rijeci. U: Hrvatić, B., Klapan, A. (ur.) *Pedagogija i kultura: teorijsko metodološka određenja pedagogijske znanosti* (str. 314-321). Zagreb: Hrvatsko pedagoško društvo
18. Piršl, E. (2013). Interkulturalna kompetencija i /ili kulturna inteligencija. U: Hrvatić, N., Klapan, A. (ur.) *Pedagogija i kultura: teorijsko-metodološka određenja pedagogijske znanosti* (str. 335-344). Zagreb: Hrvatsko pedagoško društvo
19. Piršl, E. (2011). Odgoj i obrazovanje za interkulturalnu kompetenciju. *Pedagogijska istraživanja* 8 (1): 53-70
20. Piršl, E. (2007). Interkulturalna osjetljivost kao dio pedagoške kompetencije. U: Previšić, V., Šoljan, N. N., Hrvatić, N. (ur.) *Pedagogija prema cjeloživotnom obrazovanju i društvu znanja* (str. 275-291). Zagreb: Hrvatsko pedagoško društvo
21. Piršl, E., Diković, M., Pokrajac-Bulian, A. (2009). Intercultural Competence and Sensitivity from Students Viewpoint. In: Popov, N., Wolhuter, Ch., Letutwyler, B., Mihova, M., Ogunleye, J. (Ed.) *Comparative Education and Teacher Training, Education Policy, School Leadership and Social Inclusion* Vol. 8 (pp 363-368)

22. Previšić, V., Mijatović, A. (ur.), (2001). *Mladi u multikulturalnom svijetu- stavovi srednjoškolaca u Hrvatskoj*. Zagreb: Interkulturo
23. Previšić, V., Hrvatić N., Posavec, K. (2004). Socijalna distanca prema nacionalnim ili etničkim i religijskim skupinama. *Pedagogijska istraživanja* 1(1): 105-119

AN INTERCULTURAL COMPETENCE OF PEDAGOGUES IN AN EDUCATION FOR INTERCULTURAL RELATIONS

Summary: *The role of a pedagogue in intercultural education is reflected in the enforcement of pedagogical activity that would facilitate a coherent implementation of intercultural principles in direct practice. An empirical research was conducted among the students of an undergraduate, graduate, and postgraduate doctoral courses of studies in pedagogy at the universities in Croatia, Bosnia and Herzegovina, Serbia, Czech Republic and Slovakia, having an examination of the impact of sociocultural factors on a perception of desirable intercultural competencies for the work in culturally pluralist classrooms as its objective. The research results have demonstrated a significant impact of sociocultural factors on the perception of desirable intercultural competencies, and their perception fluctuates in a dispersion from an ability to comprehend the key notions in the field of interculturalism and openness toward various cultures, via communication skills, nonviolent conflict resolution skills, and a critical approach to societal occurrences, to a capacity to observe a problem from a perspective of culturally diversified students. The research implemented provides for a possible foundation for the excogitation of an approach to the formation of a school open to all the differences.*

Keywords: *intercultural competence, intercultural sensitivity, intercultural identity, intercultural education, a culturally pluralist perspective*

